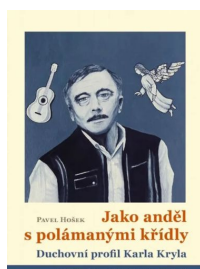

Pavel Hošek

Jako anděl s polámanými křídly

Duchovní profil Karla Kryla

Nakladatelství Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2025

• 30

V Krylově umělecké představivosti se rozbíjení církevních památek postupně stalo jedním z nejpůsobivějších obrazů nekulturní povahy komunistického režimu, jeho snahy vymazat paměť, zničit nebo zfalšovat odkaz předků a na takto vzniklé pustiny a spálené zemi vybudovat utopický ráj marxismu-leninismu.

• 46

Smíření, rozhřešení a odpuštění jsou žádoucí. Ale na cestě k nim nelze přeskočit pojmenování zločinů a projev účinné lítosti ze strany pachatelů.

• 50

(...) Kryl dokázal vyslovit na adresu křesťanství i hořká slova, plná zklamání, rozčarování a obžaloby. A nejen v próze a poezii, také v esejích a v rozhovorech. Nikdy to nebyl plachý věřící, který se bojí nesouhlasit. Byl půlkacíř.

• 62

Karel Kryl

- Dospělost – to je vyžadování práv – a převzetí povinností. A hlavně – vědomí historických souvislostí.

• 63

[Kryl] doufal, že sametová revoluce přinese počátek kulturní a duchovní obrody národa. Místo toho se zdálo, že ideové a hodnotové vakuum, vzniklé rozpadem komunistického režimu, postupně naplňují patologie západní společnosti (...). Západní společnost se ale mezitím sama ocitla na pokraji vážné civilizační krize. Tato krize podle Kryla souvisela s živelným šířením bezhodnotového konzumního materialismu. Šířením o to úspěšnějším, že k němu dochází dobrovolně, bez mocenského tlaku shora.

• 71

Karel Kryl

- Bible se nečte, Bible se studuje, k Bibli se utíkáme, oni to říkají koneckonců už i (...) levicoví klasici našeho předválečného divadla Voskovec s Werichem: „Čtěme Bibli, tam to všechno je.“, od erotiky až po zločin je všechno v Bibli... Patří to tedy k evropskému vzdělání a je to vlastně základ civilizace... A to nedokázali vyvrátit a vymlátit ani bolševici.

• 74

To, že komunisté ničí křesťanské sakrální umění a pronásledují kněze a řeholníky, jsou podle Kryla logické důsledky v principu protikřesťanské a anti-kulturní dimenze komunistické totality, součástí metodické snahy vymazat kulturní paměť. Jak říká v jednom rozhovoru: „Léta komunistické vlády způsobila devaluaci a devastaci lidských hodnot a popření křesťanského původu evropského.“. Bolševismus je podle něj „infarkt základních kořenů evropanství“.

• 75

Karel Kryl

- Celý tenhle kontinent, a nejen ten, se řídí Desaterem, původními Mojžíšovými zákony. Za dva a půl tisíce let nedokázal nikdo vymyslet jedenácté přikázání. Především oněch sedm od cti otce svého a matku svou až po aniž požádáš statku jeho – to je princip lidského spolunažívání. A s člověkem, který na to zapomene, se špatně bydlí.

• 116

Karel Kryl

- Pokora je právě to, že člověk ví, že není Bohem a není všemocný. Máme jenom jednu věc, kterou se Bohu podobáme a kterou se mu rovnáme. Máme svobodnou vůli a ve chvíli, kdy ji nepoužíváme nebo se jí vzdáváme [...], v té chvíli hřešíme sami proti sobě.

• 119

Specifický případ modloslužby nastává, když člověk začne uctívat sám sebe. Když sám usedne na trůn, ze kterého předtím sesadil Boha Stvořitele. Přesně to podle Kryla udělali komunisté, když se v pošetilé pýše chovali, jako by byli bohové, jako páni nad životem a smrtí, krutí či milosrdní podle vlastního rozmaru.

• 122

(...) Kryl si Havla vážil, uvádí ho mezi svými hrdiny. (...) Ale vadilo mu, že se stal předmětem uctívání, podobně jako kdysi Masaryk a z podobných důvodů. A zdálo se mu, že Václav Havel tu nekritickou adoraci, kterou byl po sametové revoluci zavalen, do jisté míry akceptoval. (...)

Ale ještě víc mu vadilo, jak mnoho lidí do prezidenta promítalo všelijaké sny, ideály a zbožná přání, jak je ostatně mezi Čechy zvykem, aby se tím zároveň trochu vyvázali z odpovědnosti přiložit ruku k dílu, protože už našli spasitele, který to udělá za ně.

• 131

Biblické výpovědi, popisující duchovní boj mezi dobrem a zlem, (...) Krylovi umožňují vyličít komunistický režim a s ním spojenou totalitní ideologii jako zvrácené náboženství. Ano, jako zvrhlý kult, který je v jistém smyslu zrcadlovým protikladem křesťanství, proti kterému tak sveřepě bojuje – a přitom je vlastně jeho karikaturou.

• 132

Sakrální symboly komunistického státu, nejen rudá hvězda či srp a kladivo na nesčíslných pomnících a přaporech, ale také vojenské přehlídky, veřejné obřady jako prvomájový průvod, teatrální demonstrace síly na spartakiádě nebo slavnosti Velké říjnové socialistické revoluce, svaté knihy v podobě sebraných spisů Vladimíra Iljiče Lenina, ikonická zobrazení Karla Marxe, Bedřicha Engelse, Klementa Gottwalda či Antonína Zápotockého, povinný kult Sovětského svazu – to vše se v této optice jeví jako projevy zvráceného náboženství, na jehož oltářích byly obětovány miliony lidských životů.

• 133

(...) Komunismus a na něm založené politické režimy vykazují všechny definiční znaky náboženství, byť náboženství implicitního, nepřiznaného, náboženství, které o sobě neví, že je náboženstvím.

• 142

(...) Kryl se obával, že staré modly budou prostě jen vyměněny za nové, aniž by došlo ke katarzi, k proměně

lidských srdcí.

Proměna lidských srdcí je ale nezbytná, má-li dojít k duchovní obrodě národa, ve kterou doufal. I proto je podle něj nutné poctivé zúčtování s komunistickou minulostí. Má-li dojít ke skutečné uzdravující změně lidských duší, po desetiletí devastovaných komunistickým režimem, musí předcházet kající zpytování svědomí. Musí dojít ke spravedlivému zúčtování, k vyvození odpovědnosti.

Jinak se, jak říká Kryl, Moloch jen ukryje pod zem, aby posléze povstal v jiné podobě, třeba v podobě zbožštění ekonomického zisku a zposvátnění spotřeby: „Ve chvíli, kdy vzniklo Sametové jaro, já jsem varoval, že někdo jiný sklízí to, co jsme zaseli... To byla doba, kdy se vlastně ten Moloch znovu zakopal, ta křivárna se znovu legalizovala, i když to nebylo tolik vidět. Já jsem varoval před tím. Domnívám se, že jsem nevaroval dost hlasitě.“

• 144

(...) [Kryl] opakovaně zdůvodňuje nutnost nekompromisního pojmenování zločinů komunismu křesťanskou pastorační premisou a zpovědní praxí, ve které platí zásada, že bez pokání není odpuštění hříchů. Půl roku před smrtí odpovídá na otázku Karla Vepřeka, jestli se člověk může změnit, takto: „Myslím si, že se může změnit, problém je ale v tom, že i církev katolická má v případě zpovědi odpuštění, ale teprve poté, co byla projevena účinná lítost. A je to, co mi neustále vadí, že odpouštíme bez toho, aby byla projevena účinná lítost, že nám bylo řečeno vlastně, že máme odpustit, aniž byly zločiny potrestány, ba dokonce aniž by jich bylo litováno. A to je moje výhrada i vůči novým časům.“

• 146

Karel Kryl

- Věřím v rozum, v mozek a v lidi, kteří vzdor tomu, že není podporováno jejich snažení o zlepšení tohoto světa, že toho nenechají. To je můj optimismus. Zřejmě v tom bude mít Šéf, jak mu říkám, náký zásluhy. On to zřejmě tak potřebuje a chce.

• 148

V katolickém prostředí se slovo apoštolát, často ve spojení s přídavným jménem laický, užívá k označení činnorodé práce, kterou má každý věřící chápat jako službu Bohu a bližnímu, i když se nemusí jednat o vyložené náboženskou aktivitu. Pojem apoštolát tak připomíná laickým věřícím, že i oni, nejen církevní profesionálové, se svou každodenní prací ve světských povoláních podílejí na budování Božího království. Netoliko tím, že vydávají svědectví o své víře, ale také tím, že prostě tvořivě rozvíjejí své hřívny, svá přirozená nadání, a tak slouží Bohu i lidem. Slovy Karla Kryla: „V životě jde o to, abychom naplnili to, co nám ‚Šéf‘ daroval. Pro každého je to jiný apoštolát a nemusí to být vždycky religiózní apoštolát, ale to dobré – talent, nadání, to mám předat dál.“

• 152

(...) Básník Kryl přirovnává poezii k „sochařství v kameni“ (...): básník se tak jako sochař dobírá tvaru odsekáváním materiálu, aby dospěl k nejhutnějšímu výrazu neustálým odstraňováním hlušiny. Naproti tomu próza je podle Kryla jako sochařství v hlíně: romanopisec pracuje se slovy jako sochař s hlínou: kýžený tvar vzniká přidáváním, ne odebíráním materiálu.

• 152

(...) Krylovy básně jsou jak známo z formálního hlediska vybroušené jako diamant.

• 153

To, co je na Krylově formalismu příznačné a pro naši úvahu důležité, je jeho „kamenosochařský“, michelangelovský přístup k tvorbě: jeho materiálem je slovo, tento materiál ovšem klade odpor, vzpouzí se vůli umělce, jako tvrdý kámen sochařovu dlátu. Kryl na sebe bere přísnou kázeň konkrétní formy vázané řeči, strofických schémat a skladebných pravidel, aby materiálu, jímž je jeho mateřský jazyk, vtiskl zamýšlený tvar, jako když sochař vytesá sochu z beztvareho bloku žuly. Taková tvorba ovšem bolí. Je to kámen a bolest.

• 156

Kryl docela často přehání, o tom není sporu. Ale on chce přehánět. Karikatura funguje jen tehdy, když se konkrétní rysy přeženou až do komické absurdity. Pohoršovat se nad Krylovými karikaturami skutečnosti je vlastně nedorozumění. Je to jako zlobit se na nerovná zrcadla v zrcadlovém bludišti. Nepopisují realitu, dělají si z ní legraci. Ale to je přece jejich úkol.

• 161

(...) Kryl chápal své dílo jako úkol od Šéfa. Jinými slovy: Krylův zápas byl zápasem věřícího umělce, který bere své nadání jako dar shůry, zavazující k autentické tvorbě. Přesně tento zápas prožívá Krylův nejoblíbenější románový hrdina Michelangelo Schulzova románu *Kámen a bolest*.

Tato kniha byla pro Kryla důležitá nejen proto, že celý život studoval a miloval dějiny umění a že byl stejně jako Michelangelo také sochař a malíř. Kniha *Kámen a bolest* byla nikoli náhodou prvním dárkem Evě Sedlářové, jeho milované ženě. Krylův zápas o vlastní umělecký výraz, o věrnost spatřené pravdě a vizi mu stejně jako Schulzovu Michelangelovi působil bolest, také v tom smyslu, že jako každý umělec toužil po odezvě a po publiku a přitom stále znovu dělal a říkal věci, kterými publikum ztrácel. Smíme-li věřit jeho vlastní reflexi opakovaného ztrácení publika, dělal to proto, že musel. Popularita pro něj nebyla to hlavní. Přesně tento boj prožívá Schulzův Michelangelo Buonarroti.

Schulzův román *Kámen a bolest* zřejmě nabízí jeden z klíčů k porozumění niternému zápasu Karla Kryla (...). Zápasu křesťanského tvůrce, který hledá vlastní cestu svobodné, nezávislé tvorby a zároveň se modlí. Zároveň se sklání před Tvůrcem s velkým T, od kterého svůj talent přijal jako dar a úkol.

• 167

(...) Prorok (hebrejsky *nabí*, řecky *profétes*) není věstec. Není to jasnovidec. Nadpřirozené předpovídání budoucnosti nepatří mezi nej důležitější prvky působení proroků. I tam, kde se nějaké předpovědi v jejich promluvách objevují – ať už jde o varování nebo nadějně přísliby – nemusí jít o zázračné „věštění“, ale o kvalifikovaný odhad, tedy o věcnou a odůvodněnou prognózu.

Prorok je v rámci náboženských dějin starověkého Izraele především mluvčí. Tlumočník. Jeho úkolem není věštit budoucnost, ale tlumočit poselství. (...)

• 170

(...) Karel Kryl v několika rozhovorech identifikuje svůj životní úkol jako pojmenovávání. Věřil, jak několikrát řekl novinářům, že dostal od Boha schopnost pojmenovávat, formulovat to, co cítí on i lidé jeho doby, ale nemají pro to slova nebo to nevidí dost jasně. Václav Malý o něm řekl, že „otvíral lidem oči“.

• 173

(...) jak výstižně poznamenává Jakub Šlouf, (...) právě Krylův „manicheismus“ překračuje konkrétní časoprostorové souřadnice událostí, které ve svých písních komentuje, a posouvá jeho výpovědi do mytické, a tedy nadčasové, archetypální roviny. Jeho písně pak fungují jako blaničtí rytíři: ožívají vždy znovu, když přichází čas soužení a ohrožení.

I proto mohou děti, které se narodily po Krylově smrti a o invazi v srpnu 1968 nevědí skoro nic, poslouchat a zpívat krylovky a slyšet v nich vlastní dilemata a vlastní zápasy. Ty písně totiž stále znovu nabývají nových, aktuálních významů, i když události, které inspirovaly jejich vznik, dávno odnesl čas.

Přesně tak fungují apokalyptické pasáže v Bibli: Ačkoli původně vypovídají o konkrétních dějinných souřadnicích starověkých říší, zaměřují se na duchovní pozadí popisovaných událostí, které vesměs vykládají jako výjevy metafyzického konfliktu „za scénou“. Dospívají tak k výpovědím obecné platnosti, které zejména v časech dějinných krizí vždy znovu nabývají aktuálních významů.

• 174

(...) Úkolem proroků je „číst znamení doby“, tedy vykládat hlubší symbolický či duchovní význam dějinných událostí.

• 176

Úkolem biblických proroků nebylo jen vykládat duchovní význam dějinných událostí. Daleko naléhavějším

a nanejvýš nepopulárním úkolem, jehož věrným plněním proti sobě poštváli mnoho nepřátel, bylo odhalování modlářství. Ano, právě pranýřování modloslužby bylo jedním z klíčových témat veřejného působení hebrejských proroků.

• 178

(...) Mnozí židovští myslitelé dospívají na základě výkladu hebrejské Bible, ale také s ohledem na širší teologické souvislosti k podstatnému závěru, který docela rezonuje s perspektivou Karla Kryla. Podle tohoto závěru není principiálním problémem idolatrie porušování konkrétních náboženských předpisů ani zrada žárlivě milujícího, výlučnou loajalitu nárokuje národního božstva, ale skutečnost, že člověk uctívající falešné bohy fatálně škodí sám sobě, korumpuje své lidství. Nejčastěji tak, že pozbývá darované svobody a stává se otrokem veličin, které jej postupně ničí, veličin, které vznášejí absolutní nároky a zpravidla člověka činí patologicky závislým.

• 180

(...) [Krylův] pohled na náležité vypořádání české a slovenské společnosti s komunistickou minulostí je prostě pohled křesťana. Nenávisť? Ne. Pomstu? Ne. Spravedlnost? Ano. Odpuštění? Ano, ale jen za předpokladu účinné lítosti. Rozhřešení? Ano, ale jen za předpokladu pokání.

• 187

(...) Ke [Krylově poetice, jeho osobitému uměleckému rukopisu] patří časté vzájemné střetávání hrubosti a něhy, sprostoty a půvabu, vznešeného a pokleslého, vysokého a nízkého, lyriky a vulgarity. Důležitější než sugestivní účinek drčení motýlů, stébel a květín primitivní vojenskou silou je ale varovný apel Krylových veršů, týkající se hrozného a nevratného ničení přírody. Ničení, které žel po sametové revoluci pokračovalo a v některých ohledech dosáhlo dříve nebývalé intenzity, jak hořce konstatuje ve verších z raných devadesátých let.

• 188

(...) Je třeba podtrhnout jeden charakteristický, zdánlivě paradoxní rys veřejné služby biblických proroků, na který už jsme narazili. Lapidárně řečeno: Proroci vyslovují svá varovná slova, aby... neměli pravdu. Říkají „to a to se stane“, aby tomu zabránili. Jsou posláni proto, aby na jejich slova pokud možno nedošlo, ne proto, aby na ně došlo. Mají svým varováním hrozící nebezpečí odvrátit, ne přivolat.

• 189

Tím, že [Kryl] opravdu přísně kritizoval polistopadový vývoj, vyvolal v mnoha lidech dojem, že tomu, co kritizuje, nic dobrého nepřeje. Ve skutečnosti to bylo vesměs naopak: Právě proto tak tvrdě kritizoval proces polistopadové transformace, že si přál, aby probíhala zdravě a zdárně, tak to vysvětluje v rozhovorech. (...) Právě proto tolik tepal do Václava Havla, že od něj tolik očekával. Právě proto tak plísnil český národ, že ho miloval.

• 190

(...) Podle jedné z klasických interpretací lze podivné chování prorockých postav chápat jako Boží záměr: tím, že se prorok chová divně nebo že projevuje všelijaké lidské slabosti, dopraváá těm, kdo odmítají jeho zvěst, záminku, kterou vyhlíží. Pohoršlivé chování proroka jim dává svobodu odmítnout, co tento prorok říká, s poukazem na jeho podivínské chování, charakterové vady nebo lidské poklesky. Podle tohoto výkladu sám Bůh používá nedokonalosti proroků, aby těm, kdo nechtějí otevřít srdce a činit pokání, dodal toužené alibi.

• 196

(...) Chápal své nadání jako dar od Šéfa, jako charisma, tedy dar milosti. A pokud svůj talent „pojmenovávat“ chápal jako dar, byl to pro něj zároveň úkol. Pověření shůry, ano, závazek a břímě, pod kterým se někdy docela prohýbal.

Proto odmítl být pomníkem minulosti, nad kterým by se pamětníci jen příjemně dojímal. Proto nakonec zmařil či obětoval značnou část své někdejší popularity. Věřil, že má úkol. Od Šéfa. Zřejmě tedy nemohl jinak. Musel takto. Myslím, že nepochopit toto znamená nepochopit Kryla.